

O SPOLEČNOSTI PRO VÝZKUM KAMENNÝCH KŘÍŽŮ

Jaroslav Vít

Společnost pro výzkum kamenných křížů vznikla jako aktiv externích spolupracovníků Muzea Aš v letech 1981-1984 s cílem vybudovat v Muzeu Aš celorepublikovou evidenci monolitických křížů.¹ Později společnost rozšířila okruh své činnosti o hraniční kameny a ostatní drobné památky v přírodě. Tyto památky jsou na okraji zájmu památkové péče. Stát chrání pouze 48 tisíc památek zapsaných v seznamech nemovitých památek. Zlepšení současného stavu připravuje ministerstvo kultury přijetím návrhu na vyhlášení zvláštní kategorie tzv. památného místa, kam budou zařazeny drobné památky a památky místního významu.

V současnosti členové společnosti aktivně vyhledávají ztracené a nejvíce ohrožené monolitické kříže, tzv. smírčí kříže, které restaurují a vracejí zpátky do krajiny. Svoje poznatky literárně zpracovávají a vhodným způsobem propagují. Společnost se poprvé sešla v září 1984, i když část spolupracovala s muzeem v Aši osobně nebo korespondenčně již několik let předtím. Toto setkání založilo tradici každoročního setkávání členů společnosti vždy o posledním víkend v září. V roce 2007 se v ašském muzeu konalo již dvacátéčtvrté setkání společnosti, kterého se zúčastnilo 72 osob z České republiky, Polska, Slovenska a Německa. Mimo to se práce společnosti účastní téměř 200 dopisovatelů.

V minulých letech členové společnosti obnovili do původního stavu téměř 200 kamenných křížů. Jenom v obvodě pověřených městských úřadů Aš, Cheb a Mariánské Lázně byly nalezeny a postaveny kamenné kříže v Aši u hřbitova, dva kříže v Polné, v Hazlově, na Zlatém Návrší a u bývalé restaurace Myslivna v Chebu, u zaniklé obce Břiza, Dolní Hranické, Dolních Pasekách, tři kříže v Dolním Žandově, další v Dřenicí,² ve Dvorku, Hněvíně, v Hůrce u Libé, Kopanině, Lipné, Mariánských Lázních, Maškově, Milhostově, Mlýnku, Ovesných Kladrubech, čtyři torza křížů nalezená v sondách v Podhradu, krásný kříž v Povodí, ve Vlkovicích a v Závišíně. Obnova těchto památek vyžadovala z největší části jen lidskou práci, kterou vykonali členové společnosti zdarma a cestovní náklady si hradili sami.

Mnoho objektů zachránili občané sami, zejména v posledních letech, kdy už působily výsledky publikační a osvětové práce našich členů a příznivců. Podle ohlasů, které máme k dispozici, se jedná nejméně o dalších 200 objektů.³ Většinou se jednalo o úpravu okolí nebo o transfer památky na méně ohrožené stanoviště. V některých případech obce za pomoci orgánů památkové péče pověřených obcí, nebo pracovníků územních památkových úřadů zajistily odbornou restauraci kamenného kříže, nebo i zhotovení jeho repliky. V tomto krátkém článku lze uvést pouze příklad starosty obce Dobšice, který vypátral ztracené kříže, které stávaly u cesty do Dyje. Nechal udělat jejich věrné napodobeniny, které umístil v parčíku před mateřskou školou a obecním úřadem. Originály jsou ozdobou zasedací síně. Dnes jsou oba kříže ve znaku obce: Dva zlaté kříže se zaoblenými rameny a rozšířenou patou v zeleném

1 V knihovně společnosti je uložena magisterská práce Blanky Černé (dnes Farkašové), v které se zabývá historií Společnosti. Stejný námět si vybral Stanislav Wieser pro prezentaci fotografií v Krajské knihovně v Karlových Varech dne 2. 10. 2007.

2 Při stavbě silnice roku 1907 byl přemístěn na západní okraj obce. Po napuštění údolní nádrže v šedesátých letech byl zatopen a nalezen po snížení hladiny v roce 1990. Po opravě stojí u kostela sv. Oldřicha v Dřenicí.

3 Viz Jaroslav VÍT, *Transfery a svozy kamenných křížů*, Sborník Chebského muzea 1999, s. 80-85.

Dřenice: Nálezová situace v létě 1990.

štitě, oddělené prohnutým stříbrným břevnem. Znak udělil předseda poslanecké sněmovny Miloš Zeman roku 1997.

Do naší doby se zachovaly kamenné sokly a podstavce železných křížků, jejichž renovace si již vyžaduje určitý náklad. Přesto hodláme v příštích letech provádět jejich restaurování.

V současné době centrální evidence obsahuje 3 600 položek drobných památek, 1 021 položek hraničních kamenů, 250 položek kamenných křížů v cizině a 2 383 položek tuzemských kamenných křížů. Mimo to byla v minulých letech vybudována knihovna o 1 800 titulech, která obsahuje z velké části literární produkci členů a příznivců společnosti. Regionální práce většího rozsahu napsali prof. Azzola, Radka a Karel Brůnovi, Stanislav Burachovič, Nataša Steinová – Belisová, Claudia Buganová, Jaroslav Dietl, Zdeněk Jaroš, Hynek Jurman, Tomáš Karel, Vladimír Navrátil, Eva Nečasová, Jiří Ošanec, Zdeněk Procházka, Pavel Rund, Valentin Urfus, Jiří Vaněk, Jaroslav Vít, Stanislav Wieser, Daniel Wojtucki, Alfred Zeischka a další.

Vlastním nákladem byl vydán v roce 1990 sborník přednášek přednesených na ročních setkáních společnosti. K 15. a 20. výročí společnosti byly vydány sborníky z prací členů a příznivců společnosti. Od roku 2003 je každoročně vydáván Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů. Roku 2001 Muzeum Aš vydalo Vladimíru Businskému knihu povídek o kamenných křížích – Balady z Vysočiny. Bibliografie kamenných křížů poprvé vyšla roku 1995, další bibliografie kamenných křížů byla vydána roku 2000. Na rok 2005 jsme připravili úplnou bibliografii kamenných křížů jako přílohu sborníku na CD nosiči. Ve stejné podobě jsme vydali ve Sborníku 2006 rejstřík evidenčních karet drobných památek.

Nakladatelství Československý spisovatel vydalo roku 1990 knihu povídek Vladimíra Preclíka Smírčí kameny a nakladatelství Melantrich roku 1992 jeho Kameny pokání. Nakladatelství Argo za přispění pracovníků ašského muzea vydalo roku 1997 katalog kamenných křížů v knize Kamenné kříže Čech a Moravy a v roce 2001 druhé vydání této knihy, doplněné o 273 přírůstků. Katalog dalších 300 přírůstků vydalo Muzeum Aš právě v roce 2007.

Dřenice: Transfer zlomků kamenného kříže za pomoci autojeřábu.

V minulosti uspořádalo Muzeum AŠ mimo jiné tématicky zaměřenou výstavu akvarelů Karla Šrámků, výstavu fotografií drobných památek slovenského fotografa Mariana Šangaly, kterou připravila paní PhDr. Claudia Bugarová z Východoslovenského muzea v Košicích, anebo výstavu fotografií kamenných křížů Petra Bořila a Stanislava Wiesera.

Muzeum AŠ ve spolupráci s dalšími členy společnosti a s pracovníky památkového ústavu pro střední Čechy a pro Karlovarský kraj připravují zapsání středočeských a karlovarských kamenných křížů do státního seznamu nemovitých památek. Pracovníci muzea vyřizují písemně dotazy týkající se umístění, oprav, přemístění a pověstí o kamenných křížích, odesílají průběžně zájemcům výpisy z literatury, spolupracují s redakcemi celostátního i regionálního tisku (stejně tak pan Azzola v Německu a pan Wojtucki v Polsku). Poskytovali v několika případech odbornou pomoc Policii České republiky. Konsultovali práce středoškoláků a vysokoškoláků, kteří dostali, nebo si vybrali kamenné kříže jako předmět své práce.

Členové společnosti a pracovníci muzea vystupují se svými přednáškami v Praze, Ústí n. L. Karlových Varech, Chebu, Hranicích a v Aši. V Riedelhofu u Erlbachu v Německu členové společnosti se zúčastnili česko-německého semináře o dějinách pohraničí Chebska a Vogtlandu přednáškou „Smírčí kříže podél cest Chebska a Vogtlandu“. K této příležitosti zapůjčilo ašské muzeum výstavu „Jak jsme stavěli kříže“, která dokumentovala více než 30 zachranných akcí. Člen naší společnosti spolu s německým kolegou vysekal z lipenské žuly dva kamenné kříže, které účastníci semináře v blízkosti Riedelhofu jako symbol přátelství postavili. Společnost se delegací pravidelně účastní kongresů památkářů v Německu a v Polsku.

Problematice kamenných křížů a práci společnosti věnují vysílací čas Česká televize a Český rozhlas.⁴

4 Mgr. Daniel Wojtucki je aktivním členem Společnosti pro výzkum kamenných křížů od roku 1996. Srov. Daniel WOJTUCKI, Pomniki dawnego prawa karnego na pograniczu Polsko-Czeskim, Wrocław 2007. (Polsky, německy, česky, 104 stran).

Dřenice: Kamenný kříž po opravě.

Dřenice: Nové stanoviště u hřbitovní zdi.

RESÜMEE

Über die Gesellschaft für die Erforschung der Steinkreuze

Jaroslav Vít

Die Gesellschaft für die Erforschung der Steinkreuze entstand in den Jahren 1981 bis 1984 als Arbeitsgruppe von externen Mitarbeitern des Museums Asch (AŠ) mit dem Ziel, eine Datenbank der monolithischen Kreuze in der ganzen Republik zu erstellen. Zur Zeit suchen ihre Mitglieder nach verlorenen und am meisten gefährdeten Versöhnungskreuzen, die sie restaurieren und wieder in der Landschaft aufstellen.

Seit 1984 kommt die Gesellschaft an jedem letzten Septemberwochenende im Ascher Museum zusammen. Dieses Jahr nahmen an der Begegnung 72 Menschen aus der Tschechischen Republik, der Slowakei, aus Polen und Deutschland teil. Außerdem hat die Gesellschaft ungefähr 200 aktive Korrespondenten. In den vorigen Jahren wurden fast 200 Steinkreuze durch die Initiative der Gesellschaftsmitglieder in ihren ursprünglichen Stand gebracht. Zumindest 200 weitere Objekte wurden aufgrund der Aufklärungsarbeit der Mitglieder und Anhänger der Gesellschaft unter den Bürgern von diesen selbst gerettet.

Zur Zeit werden 3600 Kleindenkmäler, 1 021 Grenzsteine und 250 Steinkreuze im Ausland und 2 383 Steinkreuze in Tschechien evidiert. Dazu wurde auch eine Bibliothek errichtet, die über 1800 Bücher verfügt. Im Jahre 1990 gab die Gesellschaft ein Vortragssammelband heraus. Zum 15. und 20. Jubiläum erschienen Sammelbände mit Beiträgen der Mitglieder und Anhänger der Gsellschaft, und seit 2003 wird jedes Jahr das „Sammelband der Gesellschaft“ veröffentlicht.